

# EVROPSKÝ ÚZEMNÍ ROZVOJ PO COVIDU VÝZVY A VIZE<sup>1)</sup>

**Klaus R. Kunzmann**

*Covid-19 udržuje svět v napětí. Pandemie nutí příslušníky lidské společnosti zůstat doma a udržovat vzájemný odstup. Odborníci na plánování mají více času číst i psát. Pandemie bude v příštím desetiletí běžným zdůvodněním, proč to či ono nemohlo být realizováno. Řada států uzavřela hranice. Budou se nově posuzovat problémy a vyvíjet vize. Knižní trh zaplaví v příštích letech populární i akademické publikace s covidovou tematikou, ale zájem o ně brzy opadne. Pandemie nemusí nutně znamenat smrt utopií v Evropě, jak předpovídá Ulrike Guérotová [Guérot 2020, s. 291]. Novou vlnu nadšení pro účinnou evropskou politiku územního rozvoje však covid-19 nevyvolá. A nevyvolá ji ani dokument Územní agenda 2030 – Budoucnost pro všechny, který byl schválen v prosinci 2020 u příležitosti neformální schůzky ministrů pro územní plánování, územní rozvoj a teritoriální soudržnost.*

Po pandemii – jejíž ukončení není ještě v zimě 2020/2021 v dohledu – se politická jednání v Evropě budou přizpůsobovat hospodářským prioritám. Jde o zajištění pracovních míst. Zda doba po covidu (a brexitu) Evropu stmelí, či naopak dále rozmělní, nelze zatím předvídat. Především však ekonomická a politická realita znemožní dosáhnout cílů vytyčených Územní agendou 2030.

Ekonomickou realitou je, že neolibérální tržní hospodářství pod vlivem mocného a politikou stěžejí kontrolovatelného finančního systému bude i v následujících desetiletích určovat, kde v Evropě budou pracovní místa zajištěna a v kterých regionech světa budou nově vznikat, aby mohly být v Evropě levněji nabízeny a spotřebovávány produkty a služby [Collier 2008; Tooze 2018].

Realitou politickou je, že Evropská unie musí a zároveň chce v kontextu politického střetávání USA a Číny, dvou světových mocností rozdílných politických systémů a společenských hodnot, nalézt cestu ke zvládnutí problémů způsobených pandemií. Otázkou je, zda se po dvou či třech letech nevrátí ke starým rutinním postupům, jako tomu bylo svého času po španělské chřipce v letech 1918–1919 [Barry 2005]. Rovněž je politickou realitou – a pandemii to opět jednou zřetelně potvrdila – že v posledních letech nabral na síle nacionální egoismus nejen v USA, Čínské lidové republice či Turecku, ale i v Evropě. Pod vlivem populistických uskupení, která se cítí

být ponechána napospas svému osudu a mají strach, že odevzdají pracovní místa migrantům, nebo že budou ve stáří trpět na svém blahobytu, mají vlády jednotlivých států a jejich technokratictí poradci na zřeteli především perspektivu vlastní země. Evropský sen byl úspěšný mírový projekt. Protože však mír není již starost mladého mileniála, je stále obtížnější prezentovat Evropu jako sen. Sen americký ani sen čínský nejsou modely pro Evropu vhodné. V tomto napjatém prostředí podstupuje projekt Evropa náročné zatěžkávací zkoušky, v nichž i přes stále velkorysé finanční přísliby z Bruselu obstává jen s velkou námahou.

Dobře formulovaný souhrn cílů vyváženého územního rozvoje, jakým je Územní agenda, je jedním z prostředků, jak mírně vybočit z kolejí ekonomické problematiky, která územní rozvoj v Evropě předurčuje, ale napjatou situaci jejím prostřednictvím nezastřeje. Covid-19 nesmetl ze stolu naději na Evropu, ale daleko odsunul realizaci evropského snu a také jednotnou a účinnou reakci na klimatickou změnu. Velmi pravděpodobně se brzy vrátí staré myšlení. Změní se toho v dohledné době jen málo, ale jeví se, že přinejmenším potěšení z dalekých cest bude nahrazeno láskou k vlasti a chytrá digitalizace společnosti pocítí vítr v zádech.

Pro budoucí územní rozvoj v Evropě existuje v podstatě jen dvojí perspektiva. Buď bude Evropská unie pokračovat v liberální hospodářské politice a vynasnaží se přitom neopomínat záležitosti sociální, prosadí cíle souvise-

jící s životním prostředím a zajistí své vnější hranice, anebo se EU domluví se svými členskými státy na tom, že jako evropská laboratoř pro udržitelné hospodaření vyváže maloobjemový regionální koloběh ekonomiky a regionální potravinové řetězce ze závislosti na globálních proudech spotřebního zboží a zásobovacích korporátů. Aktéři reálné politiky se pak vynasnaží být prostředníkem mezi těmito dvěma polohami.

## Co bude po covidu jinak?

Trendy, které formovaly politické konání a také podobu územního rozvoje a jeho cílů před pandemií, budou určující i v budoucnu. Pandemie jen posílí vývojové procesy, mezi něž patří:

### 1. Zpomalení globalizace

Existují první náznaky toho, že globalizace se po pandemii zpomalí ve *slowbalizaci*. Mnohé z celosvětových dodavatelských řetězců vymizí – ovšem jen tam, kde jsou spotřebitelé ochotni a schopni zaplatit víc za to, co spotřebovávají. Společnost Apple bude i po krizi odkázána na dodávky z Číny a na čínské kupce svých iPhoneů. O kontinuitu se budou starat ti, kteří z globalizace profitují: podnikatelé v logistice, letectví, cestovním ruchu, zdravotnické ekonomice, ale i firmy oděvní, potravinářské či například květinářské, které budou navzdory inovativnímu domácímu agrárnímu podnikání odebrat produkty z celého světa.

1) Článek je v rámci veřejných licencí převzat z časopisu Nachrichten der ARL č. 3/2020. Překlad: Mgr. Jan Mattuš.

## 2. Znovuobnovení domova

Migrační vlny ze Sýrie, Afghánistánu a Afriky v roce 2015 mnoho lidí vyděsily. Tito lidé dostali strach z konkurence na trhu práce a zároveň se začali obávat o náboženské a kulturní hodnoty, třebaže ty přišly o mnoho ze svého významu už dávno před migrační vlnou. V důsledku covidu byly stavěny nové mentální i fyzické bariéry na obranu vlasti proti zavlečeným virům. Se vzestupem populismu se změnil etablovaný systém politických stran. Tradiční strany přišly o značnou část podpory současně s proměnou západního průmyslového sektoru na sektor služeb.

## 3. Urychlení digitalizace společnosti

Covid-19 enormně urychlil digitalizaci ve všech oblastech života a práce [e-shopping, výuka online, elektronické zdravotnictví, e-logistika; Kunzmann, 2020a]. Digitalizace života a světa práce bude po krizi dále posilovat. Lidé ve městě i na venkově budou využívat digitální služby doslova od kolébky po hrob. Instituce veřejné zprávy budou stále více služeb a participace nabízet již jen online. Vysoké školy, které se během lockdownu musely přeorientovat na online výuku, využijí impuls digitalizace k jejímu rozšíření do rutinních oblastí vzdělávání. Důsledkem bude další podpora komercializace vysokých škol. Duální studijní plány nabydou na významu pod vlivem vítězného tažení těchto forem studia.

## 4. Dominance ekonomických cílů nad požadavky ekologickými

Navzdory vyjádřením o mnohostranné politické vůli bude mít v důsledku covidu politickou prioritu zajištění pracovních míst. Zelený úděl, který Evropská unie vyhlásila se značnou empatií roku 2019, však posílí i zelenou ekonomiku [COM 2019]. Výroba obnovitelných energií, nové koncepce mobility a ekologicky smysluplná zemědělská produkce budou intenzivněji subvencovány veřejným sektorem a realizovány ekologicky uvědomělými podnikatelskými subjekty a nadacemi. Ekologickými argumenty bude podložena digitalizovaná kontrola znečištění ovzduší a spotřeby energií a vody. Covidem způsobený ústup mezinárodního leteckého provozu se pozitivně projeví na stavu životního prostředí.

## 5. Hospodářský rozvoj orientován na budoucnost jen v určitých oblastech

Nezávisle na covidu se budou evropská města a metropolitní oblasti dále šířit do svého zázemí. Tyto urbánní oblasti budou polycentrické a budou profitovat z územně-funkčního dělení úkolů mezi městské jádro a města malé a střední velikosti. Jelikož inovativní rozvoj vědy pokládáme za klíč k regionální konkurenceschopnosti, bude do těchto oblastí vázán výzkum a vývoj, a to zejména v okolí prestižních univerzit, vědeckých parků a celosvětově aktivních průmyslových podniků. Blahobyt vyšší střední třídy, která v těchto urbánních oblastech žije, dále poroste a bude posilovat ekonomiku druhého bydlení ve venkovském zázemí.

## 6. Inteligentní systémy mobility

Budoucí rozvoj evropské infrastruktury se bude především soustředit na propojování těchto urbánních oblastí prostřednictvím rychlých datových dálnic, inteligentních rychlostních komunikací, vysokorychlostní kolejové dopravy a efektivně provozovaných mezinárodních letišť. Jako kompenzace budou v městských centrech poptávány cyklistické stezky a zóny bez automobilové dopravy. V závislosti na tlaku občanské společnosti bude postupně budována regionální dopravní infrastruktura v ekonomicky silných urbánních oblastech, a to pomocí zvýšených investic do veřejné dopravy a inteligentních mobility systémů.

## 7. Více bydlení ve městě?

Názory na dopad covidové krize na trh bydlení ve městech se prozatím rozcházejí. Jedni očekávají, že práce formou home office umožní renesanci suburbanizace, neboť je to způsob, jak obejít vysoké náklady na bydlení ve vnitřních částech města. Jiní počítají s razantním poklesem cen bydlení, protože mnoho kancelářských a obchodních prostor v městských centrech projde přestavbou na byty. Jisté je pouze to, že nabyde rezidenční funkce městských center, třebaže z tohoto trendu nebudou všichni obyvatelé profitovat.

## 8. Komerční a kulturní muzealizace městských center

V důsledku pandemie a nezadržitelného nástupu nakupování online přežijí v centrech malých, středních i velkých měst jen obchody, které se vynasnaží o kreativní a multifunkční nabídku. Jedině města, jimž se v rámci územní a stavební politiky podaří udržet v centru byty, urbánní produkci a živnosti zaměřené na řemeslnou údržbu budov a veřejných urbánních prostor a zahrad, mohou doufat, že jejich centra zůstanou živá.

## 9. Digitální kultura a zábava

K největším poraženým covidové krize roku 2020 patří kultura. Společně se zábavním průmyslem a na něm závislémi nedigitalizovanými subjekty kulturní a kreativní ekonomiky utrpěla kulturní krajina Evropy – a s ní část kreativních vrstev společnosti – za dočasného lockdownu i po něm nejvíce. Vývojové tendence, které o sobě dávaly již dříve vědět, nabyly za krize zřetelných kontur. Po covidu budou města nucena krátiť výdaje na kulturu a přenechat ještě větší díl nabídky volnému trhu. Nezbyvá než doufat, že prosperující střední třída bude ochotna vydávat více peněz za nedigitalizovatelnou kulturní spotřebu.

## 10. Transformace cestovního ruchu

S covidem a souvisejícím uzavřením hranic dočasně pominuly cestovatelské zájmy Evropanů. To má pro jednotlivé oblasti ekonomiky a některé regiony v Evropě závažné hospodářské následky. Po odeznění krize se budou oblasti cestovního ruchu a turismus jako takový jen pomalu zotavovat. Mnohé malé a střední podniky, které jsou na domácím i mezinárodním cestovním ruchu závislé, nepřežijí výpadky nastalé během platnosti vládních omezení. Naopak výletní cíle v zázemí urbánních oblastí budou nabývat na významu jako lokality druhého bydlení pro příslušníky městské střední třídy. Ve městech poklesne nabídka ubytování typu Airbnb.

## 11. Příklon k sebezásobování potravinami

Trendy, které směřují k potravinářskému zásobování regionálními výrobky, vedly v posledním desetiletí i navzdory

vyšším nákladům k upřednostňování této produkce, což se odrazilo i v nabídce nákupních řetězců. Covid-19 s sebou nese pokračování tohoto trendu. Zvýší se poptávka, neboť zdravá výživa po skončení krize dále získá na významu. Stále více zemědělských podniků v urbánních regionech se přeorientuje na bioprodukcí.

## 12. Snižování počtu obyvatel venkovských oblastí

Evropské venkovské oblasti, které neprofitují z cestovního ruchu, budou i bez ohledu na covidovou krizi nadále přicházet o populaci. Zemědělské produkci, podporované digitalizací a sezónní zaměstnaností při sklizni, bude dominovat velkoobjemová výroba nebo specializace (např. víno, ovoce, zelenina). Sociální služby pro zůstávající populaci (vzdělávání, zdravotnictví) budou digitalizovány a intenzivně subvencovány z veřejného sektoru, ať regionálního, státního, nebo evropského. Nemnozí obyvatelé měst budou naopak hledat změnu fádlního života v objevování nových forem života a práce na venkově. Plochy nevhodné pro zemědělskou produkci budou postupně zalesňovány nebo jinak navráceny přírodě.

Pokud nedojde k velkým nepředvídatelným světovým politickým konfliktům, nebudou se výzvy, před nimiž budou stát města a regiony Evropy v roce 2030, zřejmě příliš lišit od problémů současných. Musí je brát v potaz aktéři na všech úrovních plánování a rozhodování, pokud chtějí či jsou nuceni činit strategická rozhodnutí v záležitostech územního rozvoje. První empirické poznatky ze zimního období 2020/2021 ukazují, že covid-19 spíše urychluje převládající trendy a budou se dále prohlubovat hospodářské, sociální i územní nerovnosti. Snahy o redukci těchto nerovností prostřednictvím politiky sociálněji orientovaného tržního hospodářství nenaleznou politickou oporu. Ekonomický vývoj bude i v příštím desetiletí dán tržně zaměřenou západní ideologií, vůči níž ani Čínská lidová republika nedokázala nasadit přesvědčivou alternativu. Globální finanční systém s rozhodující úlohou dolaru a moci amerických bank bude západnímu obchodování velet nadále. Pravděpodobnost, že se země Evropy v příští

dekádě semknou navzdory rozdílným politickým, kulturním a ekonomickým zájmům, není velká. K tomu přistupuje skutečnost, že ze zřejmých historických i aktuálních příčin nebude možné využít příležitosti k užší spolupráci s Ruskem a Čínou [Macaes 2018]. Předpovědi k budoucnosti územního plánování v Evropě lze kvůli rámcovým podmínkám, stávajícím i očekávaným, vyslovovat jen velmi obtížně.

## Vize

Utopií s Evropou souvisejících existuje velmi mnoho. Od doby, kdy Thomas More roku 1516 vydal své epochální dílo *Utopia*, zabývaly se myšlenkami o společenských utopiích Evropy celé generace autorů. Jelikož se ale utopie často zaměňují za ideologie, jsou zároveň považovány za cosi „iracionálního, nebezpečného a extremistického“ [Trojanov 2019]. Nehledě na scénáře geopolitické, existuje ovšem skutečně územních vizí v Evropě jen málo. Územní budoucnost Evropy hraje v politickém a ekonomickém diskursu koncem druhé dekady 21. století jen podřízenou roli. Zůstala víceméně koncentrována do očekávání znevýhodněných regionů, že z Bruselu přijdou příspěvky na lokální projekty, a nadějí mnoha plánovačů, že se na plánování i realizaci těchto projektů budou podílet. Nesčetné dokumenty hovoří o snahách Evropské komise podporovat rozvoj měst a regionů v Evropské unii. Politický diskurs je však v většiny opakován nacionální perspektivou.

V 70. a raných 80. letech minulého století se Evropská rada ve Štrasburku snažila o vize pro evropský prostor a vyzývala evropské vědce, aby rozvíjeli pro Evropu scénáře a vize, na něž dnes v archívech padá prach [Kunzmann–Rojahn 1977; Kunzmann 1982]. Koncepce evropského územního uspořádání (EUREK) schválená roku 1999 v Postupimi je minulostí. Její doplňování a aktualizace neměly politickou prioritu, nepočítá se s nimi ani nadále a s ohledem na místo v hierarchii politických hodnot by ani nemělo smysl. Ambiciózní scénář, který vznikl jako projekt v rámci programu ESPON roku 2014, dospěl k závěru, že Evropa má být koncipována otevřeně a polycentricky [ESPON 2014; Kunz-

mann–Spiekermann–Wegener 2015]. Ovšem zatímco osvícení, liberálně smýšlející odborníci samozřejmě vítají každý pokus o plánování Evropy jako územního celku s otevřenými hranicemi a polycentricky založeným územním rozvojem, konzervativní politická uskupení v celé Evropě raději hranice zavírají, aby chránili vlast a její bohatství před migrací a žadateli o azyl.

Na základě jiného projektu programu ESPON spekulovali o územní budoucnosti Evropy Kai Böhme a Christian Lüer [Böhme–Lüer 2016]. V rámci dvou vizí nazvaných *Perseverance* (business as usual) – **Vytrvalost** (obvyklý provoz) a *Metamorphosis* (circular economy and equality) – **Proměna** (kruhová ekonomika a rovnost) je prošlapávána cesta k budoucnosti prostřednictvím vědeckého zkoumání a ekonomické integrace.

Roku 2017 předložila také Evropská komise k diskusi pět scénářů budoucnosti Evropy, avšak jejich územní dimenze nijak konkretizovány nebyly. Tato skutečnost jen podtrhuje, že územní důsledky politiky jen zřídka zůstávají v zorném poli zúčastněných.

## Cesty k budoucnosti Evropy

Ač se do roku 2030 v Evropě zřejmě mnoho nezmění, je představitelná trojí cesta k její blízké budoucnosti (viz vyobrazení). Jaké by to asi bylo, kdyby se Evropa po covidem způsobeném pozastavení snah o teritoriální kohezi vrátila k dystopické mozaice národních států, do sebe zahleděných a uzavřenými hranicemi vymezených? Co by se dělo, kdyby dva, tři či čtyři evropské makroregiony braly dvěma, třemi nebo dokonce pěti rychlostmi do vlastních rukou územní rozvoj? Anebo je možné, že EU vyjde z krize posílená a jednotná a převezme s utěsněnými vnějšími hranicemi a vysokými obvodovými zdmi sebevědomou roli prostředníka mezi Čínou a USA?

### 1. Evropa 2050 jako dystopické souostroví?

Covid-19 prozatím zastavil další územní integraci Evropy. Krize ještě více posílila nacionalistické a populistické proudy. V souladu s politikou americké



kého a britského stíhu *my country first* určují i územní rozvoj většiny zemí Evropské unie. I když každý rád využije ekonomické výhody jednotného hospodářského trhu a evropské zóny volného obchodu, ochota akceptovat celoevropská pravidla a pojímat Evropskou unii nejen jako hospodářskou zónu, ale i jako politickou moc, je minimální. Bohatší země na severu a západě přestávají chtít finančně vypomáhat chudším členským státům na jihu a východě. Přispívají už jen okrajově na silně zredukovaný evropský rozpočet. Výrazně zkráceny byly prostředky na zemědělskou a kohezní politiku. To má zásadní dopady na kvalitu života evropských občanů v regionech nejsilněji postižených pandemií. Populistická hnutí v celé Evropě dosáhla svých cílů. Namísto kooperace dominují nacionální zájmy a regionální politika. Cíl spočívající ve zmírnění teritoriálních nerovností v Evropě je ještě vzdálenější než před krizí. Rozšíření Evropské unie o země jihovýchodní Evropy se odkládá.

## 2. Evropa jako pětirychnostní unie?

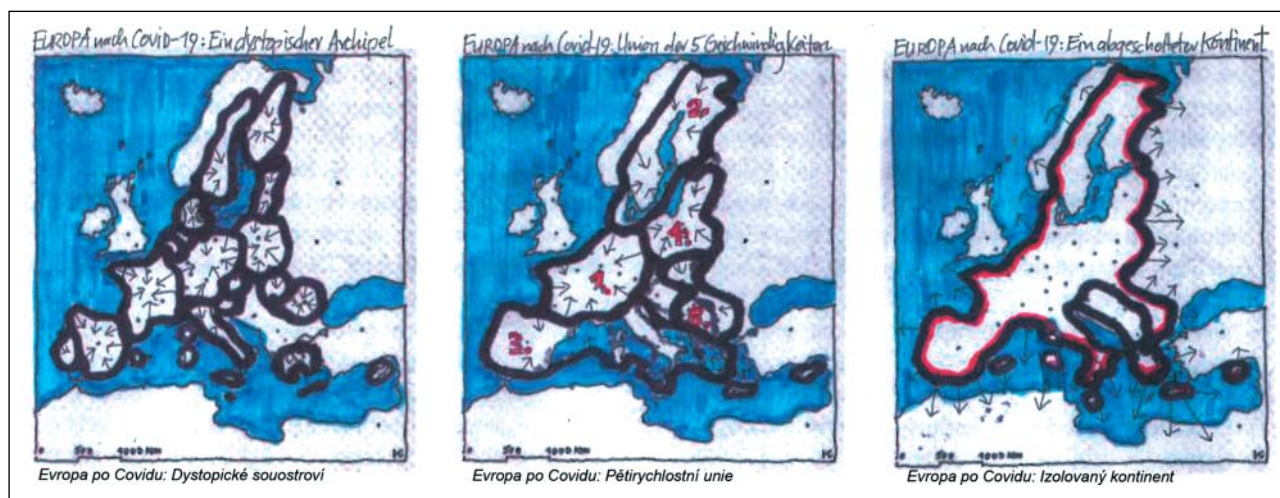
Vyjednávání hlav států a předsedů vlád Evropské unie v létě 2020 s cílem zvládnout covidovou krizi ukázala, že má Evropa ještě velmi daleko k podobě solidárního společenství, třebaže byl dohodnut největší rozpočtový a finanční balíček v dějinách EU o celkovém objemu 1,8 bilionů eur, z toho 1 074 miliard, peněžní částky nerozdělovat pro nejbližší sedmiletý rozpočtový rámec a 750 miliard na konjunkturální a investiční program proti následkům pan-

demické krize. Takzvaná šetrná čtyřka – Nizozemí, Rakousko, Dánsko a Švédsko – dosáhla značných ústupků. To by mohlo být začátkem vývoje k unii různých rychlostí, jak se o ní již dříve spekulovalo, Evropě pěti makroregionů o různých rychlostech rozvoje. Skupina zemí unijního jádra (Nizozemí, Belgie, Lucembursko, Německo a Francie) by mohla nadále působit ve prospěch politické integrace a akceptovat společné rozpočty. Srovnatelná koncepce by mohla pojit severské země se státy pobaltskými. Třetí skupina zemí (Španělsko, Itálie, Portugalsko, Slovinsko, Chorvatsko, Řecko, Malta, Kypr), která neakceptuje integrační politiku zemí jádra EU, se rozhodne na obranu svých zájmů těsněji spolupracovat. Čtvrtá skupina zemí ve střední a východní Evropě (Rakousko, Česká republika, Polsko, Maďarsko a Slovensko) sleduje ve věci kooperace s Evropskou unií vlastní strategii. A pátá skupina stávajících a potenciálně nových členských států (Bulharsko, Rumunsko, Severní Makedonie, Srbsko a Albánie) koordinuje své politické a ekonomické zájmy v součinnosti s Ukrajinou, Běloruskem, Arménií, Gruzii a Tureckem. Územní důsledky, jimiž se další vývoj projevuje v těchto pěti skupinách, jsou různé. Ekonomické rozdíly mezi těmito skupinami zemí se po krizi začnou opět prohlubovat.

## 3. Evropa jako izolovaný, opevněný kontinent?

Mohutné migrační proudy z Blízkého a Středního Východu a Afriky do Evropy v roce 2015 hrály do karet populistickým hnutím po celé Evropě. Evropa

na prvním místě! Za obzvláštní iniciativy několika členských zemí, zejména Polska, Maďarska a Rakouska, se Evropská unie rozhodla uzavřít přístup k evropskému trhu práce a evropskému sociálnímu systému. Evropská unie není již ochotna přijímat nové členy a rozšiřovat evropský vnitřní trh. Virtuální, ale dílem i fyzicky existující bariéra izoluje Evropu od zbytku světa. Jen několik bran pro kvalifikované odborné síly, lékaře jakož i levné zemědělské pracovníky zůstává otevřených. Pod intenzivním tlakem USA a NATO se podstatně navyšují výdaje na obranu. Politika studené války prožívá renesanci. Prostředky z kohezních fondů na rozvoj dopravní infrastruktury regionů v centru Evropy se z geopolitických důvodů přesouvají do oblastí okrajových a do vstupních měst na jihu a východě, neboť evropské společenství identifikovalo tyto finance jako potřebné právě tam na obranu před hrozbami terorismu. Do těchto míst plyne více podpory pro rozvoj technické infrastruktury, posilování regionální správy i rozvoj zemědělství. Přednost mají dopravní koridory, které tyto vstupní brány propojí s centrálněji položenými evropskými regiony. Soukromé investice a inovativní rozvoj vědy se naopak soustředí v centrálních oblastech, aby rizika související s hraničními regiony byla co nejnižší. Cestovní ruch a bytová výstavba ve většině z těchto okrajových oblastí stagnují. Klesá počet obyvatel a stagnují také ostatní ekonomická odvětví, která přímo nesouvisejí se zabezpečováním vnějších hranic.



Zdroj: Vlastní vyobrazení autora

*Cesty k blízké budoucnosti Evropy*

## Ještě trochu vizionářství...

Myšlenkové hry, které si dále do budoucna představují územní důsledky politických rozhodnutí o infrastruktuře v Evropě (voda, energie, digitální sítě, urbánní oblasti, průmyslová výroba, rozvoj vědy, cestovní ruch a zemědělství), mohou naznačovat i nové směry skutečné evropské politiky územního rozvoje. Co by případně přinesla nová koncepce evropsko-africké spolupráce, která by šla dál než k tradičním formám nespravedlivé obchodní spolupráce a oprostila se od víceméně moralizující pastorální politiky rozvojové pomoci? Jak by mohla Evropská unie s budoucími balkánskými členskými státy profitovat z rozvojového potenciálu Blízkého Východu, kdyby po skončení Erdoganovy éry ignorovala dosavadní kontroverze s Tureckem? Která města a které regiony by profitovaly z překonání trvalého nesouladu členských zemí EU a poputinovského demokratického Ruska? A konečně: jaké by to bylo, kdyby permanentní strach z čínského nebezpečí mohla nahradit úzká euroasijská spolupráce s Čínou v rámci projektu nové hedvábné stezky? O tom všem jsme již v jiném textu spekovali [Kunzmann 2020b].

## Závěrem

Vizionářští myslitelé jako Jean Monnet, Konrad Adenauer, Robert Schumann nebo Jaques Delors po druhé světové válce postupně semkli evropské země a nastolili mír. Evropská unie se stala skutečností, ale pokrok jde šnečím tempem. Bude trvat ještě několik desetiletí, než bude realizována utopie politické,

ekonomické, ovšem také územní integrace v Evropě, jak ji vyžaduje pečlivě formulovaná Územní agenda 2030. Návrh na doplňování územní agendy Evropské unie popisuje, co si přejí odborníci na územní plánování [BMI 2020]. Následky, které covid způsobil městům a regionům, budou politickou krajinu Evropy zaměstnávat ještě dlouho, a to na všech úrovních plánování a rozhodování. V nejbližších letech bude nejvyšší prioritou ozdravení ekonomiky. K tomuto účelu budou vyčleněny miliardy eur, ovšem miliardy ještě neznamenají strategii [Weidenfeld 2020] a v konečném důsledku i ty zase pomohou jen městům a městským oblastem, které již před krizí prokazovaly, že umí v mezinárodní konkurenci měst obstát díky kreativním a inovativním strategiím.

## Použité zdroje:

- BARRY, J. M. (2005): The Great Influenza: The Story of the Deadliest Pandemic in History. London.
- BMI – Bundesministerium für Inneres, Bau und Heimat (2020): Territorial Agenda. A Future for all Places (Draft). Berlin.
- BÖHME, K.; LÜER, C. (2016): Europe's territorial futures: between daydreams and nightmares. In: Ukrainian Geographical Journal, 1, s. 29–40.
- COLLIER, P. (2008): The Future of Capitalism. London.
- COM – European Commission (Eds.) (2017): White Paper and the Future of Europe: Reflections and Scenarios for the EU 27 by 2025. Brussels.
- ESPON 2050 (2014): Making Europe Open and Polycentric. Visions and Scenarios for the European Territory towards 2050. <https://www.espon.eu/topics-policy/publications/making-europe-open-and-polycentric> (01. 10. 2020).
- GUÉROT, U. (2020): Perspektiven für Europa und seine Demokratie(n) nach Corona. In: VOLLMER, M.; WERNER, K.: Die Corona-Gesellschaft. Analysen zur Lage und Perspektiven für die Zukunft. Bielefeld.

- KUNZMANN, K. R. (1982): The European Regional Planning Concept. In: *Ekistics*, 294, s. 217–222.
- KUNZMANN, K. R. (2020a): Smart Cities After Covid-19: Ten Narratives. In: *disP – The Planning Review* 221, 56/2, s. 20–31.
- KUNZMANN, K. R. (2020b): Gedankenspiele zur räumlichen Zukunft von Europa. In: *Planerin* 06/2020.
- KUNZMANN, K. R.; ROJAHN, G. (1977): Outline of a Concept of European Regional Policy – Pilot Study. Strasbourg. European Regional Planning Study Series, No. 3, Council of Europe.
- KUNZMANN, K. R.; SPIEKERMANN, K.; NEGENER, M. (2015): Deutschland in Europa: Ergebnisse des Programms ESPON 2013. Heft 6: Räumliche Szenarien für Europa 2050. Bonn.
- MACAES, B. (2018): The Dawn of Eurasia. On the Trail of the New World Order. London.
- TOOZE, A. (2018): How a Decade of Financial Crisis Changed the World. London.
- TROJANOV, I. (2019): Alle Wege führen durch Utopia. In: *IWMpost*, 3.
- WEIDENFELD, W. (2020): Zukunft Europa: Milliarden sind noch keine Strategie. In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (14. 08. 2020).

*Klaus R. Kunzmann, inženýr, doktor technických věd, doktor honoris causa (Newcastle), působil mezi lety 1974 a 2006 jako profesor na Fakultě územního plánování Technické univerzity v Dortmundu, do roku 1993 pracoval jako vědecký vedoucí Ústavu územního plánování, od roku 1993 byl na Technické univerzitě v Dortmundu profesorem programu Jean Monnet pro evropské územní plánování. Je čestným profesorem University College London a hostujícím profesorem na Jihovýchodní univerzitě v Nankingu v Číně. V současnosti žije a pracuje v Postupimi a Templinu.*

## ENGLISH ABSTRACT

### European spatial development after COVID-19: challenges and visions, by Klaus R. Kunzmann

COVID-19 continues to make the world nervous. The pandemic has forced society to stay at home and individuals to maintain their distance from each other. Planners have more time to read and write. In the decade to come, the pandemic will be a frequent justification for why this or that could not be implemented. Challenges and visions will be regarded in a different manner. The book market will be flooded with popular and academic publications about COVID-19, but interest in them will soon wane. The pandemic will not necessarily mean the end of utopias in Europe as predicted by Ulrike Guérot, but COVID-19 is unlikely to raise a new wave of enthusiasm for efficient European policies of spatial development. Nor will enthusiasm be generated by Territorial Agenda 2030, a document approved in December 2020 at an informal meeting of ministers for spatial planning, spatial development and territorial cohesion.